

ԿՐՈՆԱԿԱՆ

Պ Ա Ր Ա Պ Մ Ո Ւ Ն Ք

ԿԻՒՐԴԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻՈՑ

ՆԱԽԱՄՈՒՏ

Համաձայն Frederick C. Conybeare-ի Կիւրեղ Աղեքսանդրացի Հայրապետի քրիստոսաբանական ուսուցումները լաւագոյնս ամփոփուած են «Պարապմունք Կիւրդի եպիսկոպոսայետի Աղեքսանդրացոյ» գրքին մէջ, որուն հայերէն զբարբր բնագիրը անգլերէն թարգմանութեամբ ինք հրատարակած է Լոնտոն 1907ին, The Armenian scholia on the Incarnation and epistle on Easter անունով: Կիւրեղ Հայրապետ մեռած է 444 թուին: Ներկայ յոգւածին նպատակն է ծանօթացնել սոյն գիրքը, իր հայերէն բնագրի քննութեամբը, քանի որ, որքան գիտենք, հարկ եղած ուղղորդելունը չէ ընծայուած անոր եւ հետեւեալոր հոն զբողոք կիւրեղեան քրիստոսաբանութեան եւ կամ Մարդեղութեան Խորհուրդի ուսուցումը չէ յայտնաբերուած ցարդ: Մասնաւոր կարեւորութիւն պիտի ընծայենք Մարդեղութեան «տնօրինութեան» եւ կամ «տնտեսութեան» խորհուրդին՝ որուն այնքան հիմնականօրէն անդրադարձած է Կիւրեղ Հայրապետ իր վերոյիշեալ գործին մէջ: Աւելցնենք նաեւ որ յօդուածաչափս ամփոփումն է Գ. մասին այն մագիստրոսական աւարտաճառին, զոր ներկայացուցինք Ֆիլաթեֆիլոյ Թեմբըլ Համալսարանի կրօնագիտութեան կամառին:

ԿԻՒՐԴԻ

Գրքի վերջաւորութեան կը կարգանք հետեւեալ յիշատակարանը.—

«Ի վնցի հազարեքորդի, երկերիւքերդի, քսաներորդի, չորրորդ ամի արարածոց, աշխարհիս, ըստ յունարէն թվոյ: Ի չորեքստասն երորդի, ենդիփոմնի, յերկրորդ ամի թագաւորութեան անաստասի, քարգմանցեան գիրքնս պարապմանց եւ

քրթոց սրբայն Կիւրդի եպիսկոպոսայետին աղեքսանդրի, ի ստոյգ օրինակաց ի կոստանդնուպոլիս ի ձեռն դաւթի հիւպատոսի, եւ թագաւորական սեղանոյ կեցառսի: Եւ ի ձեռն տեփանոսի քերթողի աշակերտիս մովսէսի սիւնեաց եպիսկոպոսի: Արդ, մաղթեմ...»:

Յայտնի է այս յիշատակարանէն որ յիշեալ Դաւթ Հիւպատոսը՝ Դաւթ Անյարթն է, որ ծանօթ է նաեւ որպէս Դաւթ Իմաստասէր, որ եւ կատարած է «Պարապմունք»ի թարգմանութիւնը յունարէնէն: Թարգմանութեան թուականը, ինչպէս կ'ընէ, կը զուգահեռի Անասթաս Կայսեր երկրորդ տարիին որ է 715, ըստ Գոնիբերի, որ կ'ընէ նաեւ հետեւեալ մատնանշումը.— «Գրեթէ չկայ որեւէ գիրք որ կարենայ նետարեան շրջանի վարդապետական հարցերը քննել քան այս մէկը — Պարապմունքը—, որ Կիւրեղի գիրքերուն մէջ միակն է որ կրցած է Միաբանութեան իսկութիւնը ներկայացնել: ...Վարդապետական բովանդակութեան գաղա զիրքը արծեփաւոր է նաեւ որպէս բանասիրական երկ: Իր այս գիրքին մէջ Կիւրեղ Աղեքսանդրացի Մարդեղութեան Խորհուրդը կը վերջածէ իր երկու երեսանկերովը, թէեւ ոչ առանձնաբար, այլ ընդելուզեալ մեռով:—

ա. Յիսուսի Քրիստոսի երկու բնութիւններն ու անոնց միութիւնը Թր Մէկ Անձին մէջ:

բ. Մարդեղութեան փրկադրօնութիւնը «տնօրինութեամբ» կամ «տնտեսութեամբ»:

Այժմ ջանանք տեսնել իւրաքանչիւրը առանձինն:

Ա. Քրիստոսի երկու բնութեանց միութիւնը ի մի անձն

Կարենալ Նկատի առնելու համար այս հարցը, հարկ է որ հետեւեալ կէտերուն հե-

տեւինք՝ քանի որ անոնք կը կազմեն Մարդացեալ Բանին իւրայատուկ Հոգեբանութիւնը։—

ա. Հօր եւ Որդւոյն յարաբերութիւնը.

բ. Մարդացեալ Որդւոյն մէջ բանական հոգիի մը գոյութիւնը.

գ. Նոյն Հոգիին միացումը Բանին մարմնոյն հետ, հետեւողութեամբ Հոգեբանական տունաւնեւում.

դ. Միութեան իրողութիւնը. — Նկատելով որ մարմին եւ հոգի միասնաբար իւրացուած են Բանին, այս վերջինս «կը համակրի» մարմնական սահմանումներու կամ տկարութեանց իրեն յատուկ կերպով մը, այնպէս որ Մարմնացեալ Բանն է որ իրը ըրած կ'ըլլայ մարմնական տկարութիւնները։

Կիրեղ Աղեքսանդրացի նախ կ'ընդդէմ հիմնական սկզբունք մը ընդմէջ Հօր եւ Որդւոյն, որով համագոյակից կ'ըլլան իւրարու, այսինքն երկուքն ալ Նոյն գոյացութիւնը կ'ունենան։ Բանն Աստուած, բխեալ է Հօրէ, բնութեամբ ըլլալով Աստուած, աշխարհէն դուրս, քանի որ մարմին եւ արիւն առաւ մեզ նման։ Մարդեղութիւնը, հետեւաբար, յայտնի ըրաւ Աստուծոյ երեւումը երկրի վրայ, առանց ասկայն Անկէ բան մը փոխելու կամ պակսեցնելու. այլ պարզապէս կատարեալ մարդեղութիւնը միացնելով Անոր. —

«Մարդ անուանի որ բնութեամբ էն Աստուած յԱստուծոյ Հօրէ Քանն, որպէս եղեալ մարմնոյն եւ արեան մեքսանութեամբ մեզ, Քանգի երեւեցաւ այսպէս ի յերկրի, եւ ոչ փոխեալ յարմէ որ ինչ էրն, այլ յստմանէ եղեալ ըստ մեզ մարդկութեամբ, կատարեալապէս ունեւոր ըստ իւրոյն Քանն։ Սակայն եկաց մնաց, եւ ստեղծեալ ի մարդկութեամբ Աստուած եւ բոլորիցս տէր. որպէս բնութեամբ եւ ճշմարտապէս ծնեալ յաստուծոյ իօրէ»⁽¹⁾։

Հօր եւ Որդւոյն բացառիկ եւ գոյակից այս յարաբերութիւնն է որ կը յատկանշէ Մարդեղութեան խորհուրդը եւ կը հաստատէ այն թէ երկուորդ սկիզբ մը չէ որ գոյութեան կու գայ Որդիին մարդեղութեամբը, այլ Նոյն ինքն Աստուած, արարելը բո-

լոր գոյութեանց, մարդ դառնալով քնակեցաւ մեր մէջ, «մերձաւորապէս մեզ», իր աստուածութեան միացնելով մեր մարդկային բնութիւնը։ Հօր եւ Որդւոյն յարաբերութիւնը Կիրեղի մտքին մէջ կը ստեղծէ շուտով Մարմնացեալ Բանին անշարժաւիտութեան ինքիւրը, որուն կը յատկացնէ «Պարագալումնէ» Ը. Գլուխը ամբողջութեամբ. —

«Քանգի իւրացուցանէ ինքն զամենայն ինչ զմարմնոյն, որ ըստ իւրոյն բնութեամբ անհաղորդէ մարդաց ախտից բնաւորականաց. համանգամայն եւ արտաբնականաւ ի վերայ եկեղծ։ Քանգի շարժի մարմինն ի ցանկութիւնս բնաւորականս, եւ զգայակից լինի վասն միաւորութեան որ ի մեայն հագի, բայց հաղորդակից եւ ոչ ըստ միոյ յեղանակիս»⁽²⁾։

Այս մէջբերումէն կը հասկնանք թէ Բանն Աստուած, յետ մարմնանալոյ, կ'իւրացնէ մարմնոյն պահանջները «զգայակից ըլլալով» միաւորութեան Արդ, Հարց է թէ Յիսուս Գրիստոս բնութեամբ չարչարելի՞ է. չէ՞ որ «աստուածաչարչարութեան» պարզային փրկագործութիւնը չ'իրագործուի Լորէք։ Հետեւաբար, Կիրեղ այս հարցը լրջօրէն քննութեան կ'ենթարկէ եւ կը պահէ յստակ համեմատութիւն մը առանց վնասելու փրկագործութեան նպատակին եւ առանց ճշտելու մարդկային բնութեան պահանջները Մարմնացեալ Փրկչի Անձին մէջ։ Այս բոլորը կը հիմնուին այն հաստատումին վրայ թէ Գրիստոս Հարաւ պատօժն իրը ըրաւ այն մարմինը զոր զգեցաւ, այնպէս որ Բանն Աստուած պիտի չ'ընար անտարբեր մնալ եւ նաեւ անզգայ՝ հանդէպ իր իսկ մարմնական ցանկութիւններուն. —

«Իսկ ի վերայ Աստուծոյ Քանն զգայակից լինել տանջանացն անտեղի է ասել. Քանգի անշարժաւորի է աստուածութիւնն ոչ է ի մէնք։ Այլ միաւորեցաւ ընդ մարմնոյն ինքն աւանդին զբանականս, չարչարելով ինքն անշարժաւորաբար, էր գիտակ ի մեզ եղեղացն եւ ապա կրէր, որպէս Աստուած զմարմնոյն տկարութիւնս, եւ իւ-

(1) «Պարագալումնէ», Գլ. Դ., էջ 90։

(2) Անդ, Գլ. Ը., էջ 102։

բացուցաներ գայնս որպէս գիրք մարմնայն»⁽³⁾ :

Իր միտքը աւելի բացատրելու համար Կիւրեղ Հայրապետ կը դիմէ մարդկային մարմնի եւ հոգիի յարաբերութեան օրինակին եւ անոնց վրայ կը ձեռն ճիրով բնուորթանց միութիւնը: Մարդկային հոգին, կ'ըսէ Կիւրեղ Աղեքսանդրացի, իր բնութեանը բերումով չի կրնար զգայուն ըլլալ հանդէպ իր մարմնոյն ցանկութեանց. սակայն, թէեւ ցանկութիւնք եւ ցաւք որոշաւոր մարմնոյն յատուկ են, անոնք անպայման ունին իրենց արձագանքը եւ ազդեցութիւնը հոգիին վրայ. այս ալ ըմբռնելի է մարմին-հոգի միութեան իրողութեամբը միայն: Այսպէս, մարմնին ազդումներն ու ճնշումները իր հոգիին վրայ կը հասկցուն այն իրողութեամբ թէ հոգին կ'իւրացնէ զանոնք որպէս անձնական բաւարարութիւն եւ զուշադրութիւն: Կիւրեղ Հայրապետի բացատրութենէն, թէ հոգին «գիտակ էր ի միւս (մարմնի) եղելոցն եւ ապա կրէր որպէս Աստուած զմարմնոյն տկարութիւնս», կը հասկցուի որ մարմինը անհրաժեշտօրէն ունի իր մէջ բանաւոր հոգի մը որ կը գիտակցի եւ կը ճանչնայ իր իսկ մարմնին պահանջները: Նոյն իմաստով, Բանն Աստուած, մարդեղութեամբ կը ստանայ մարդկային մարմին եւ քանաւոր հոգի. ու այս վերջինս անտարբեր չի կրնար մնալ իր իսկ մարմնի տկարութեանց եւ ցանկութեանց: Աւելին, Քրիստոսի աստուածութիւնը Իրը ըրաւ այն բոլոր մարմնական տկարութիւնները, որոնք ուղղակի եւ անպայման արդիւնքներն էին իր իսկ մարմնին:

Արդ, կը հասկցուի թէ «մարդկային գո-

յալիճակ» մը հարկ է տեսնել երկու բնութեանց միացման մէջ: Կիւրեղի կարծիքով Հոյհաննէս Աւետարանի թայտարարութիւնը թէ «Բանն մարմին եղեւ» հիմք ծառայելու է Մարդեղութեան իրողութեան եւ հետեւաբար նաեւ Բանին «մարդկային գոյալիճակ» ստանալուն իրապէս եւ ամբողջապէս եւ ոչ թէ երեւութապէս, «զի անմարմին տառաւածութիւն մարմին եղելու հոգի ունեցով բանական»⁽⁴⁾: Այս կը նշանակէ որ մարմինը դառնալու համար կատարեալ մարդ՝ հարկ էր որ ունենար նաեւ իր բանաւոր հոգին: Արդ, երբ կը խօսինք Բանն Աստուծոյ Մարդեղութեան շուրջ, չուտով կ'ըմբռնենք Անոր մարմնին եւ բանականութեան իսկական կցումը, որոնք միայն կ'երաշխաւորեն Բանին «մարդկային գոյալիճակ» մը ստանալը: Մինչդեռ մէկ կողմէ մարդկային բնութիւնն ալ կը դառնայ գոյալիճակը Մարդացեալ Բանին:

Կը հասկնանք ուրեմն թէ Աստուածամարդը Քրիստոսն հաւասար է Բանին, մարմնոյն եւ մարդկային բնութեան, երբեքին միաւորման: Այս վիճակը «միացում» մըն է նաեւ մեզի, մարդոց բնութեան հետ, որով իմաստ կը ստանայ փրկկազործութեան խորհուրդը: Այլ խօսքով, Որդին, Հնազանդելով Հօր կամքին, փրկկազործութիւնը «տնօրինեց» իր մարդացեալ բնութեանը միջոցաւ՝ որ ճանչցուեցաւ իբրեւ մէկ բնութիւն: Կիւրեղեան քրիստոսաբանութեամբ Քրիստոսի մարդկային բնութիւնն իսկ է «տնօրինութիւնը» իբրեւ վերադարձ միջոց եւ արարք գործըւած համաձայն աստուածային կամքի եւ նախախնամութեան:

Ֆիլատեփիս
(Շար. 1)

ՁԱԽԷՆ Ծ. ՎՐԴ. ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

(3) Անդ, Գլ. Ը., էջ 103:

(4) Անդ, Գլ. Ը., էջ 104: